

11. Николаева Т.В. Древнерусская мелкая пластика из камня XI-XV в.в. – М.: Наука, 1983. – 230 с.
12. Нечитайло В. Каталог християнських нагрудних виробів мистецтва періоду Київської Русі X-I половина XIII ст. – К., 2001. – 284 с.
13. Пастернак Я. Старий Галич. Археологічно-історичні досліді 1850-1943 рр. – Івано-Франківськ: Глай, 1998. – 347 с.
14. Пачкова С.П. Давньоруське городище на Дністрі // Археологія. – К., 1979. – Вип.. 32. – С. 78-96.
15. Пивоваров С. Середньовічне населення межиріччя Верхнього пруту та Середнього Дніпра. – Чернівці, 2006. – 269 с.
16. Ратич О. Курган «Могила Святослава» на Опорі // Літопис Червоної калини. – Львів, 1991. – Ч.5. – С. 51.
17. Свенціцька В.І., Сидор О.Ф. Спадщина віків. Українське малярство XIV-XVIII століть у музейних колекціях Львова. – Львів: Каменяр, 1990. – 72 с.
18. Станчак Я. Збірка енкалпіїв з фондів Львівського історичного музею // Наукові записки Львівського історичного музею. – Львів, 1993. – Вип. 1. – С. 87-95.
19. Творогов О.В. Література Древній Русі. – М.: Просвещение, 1981. – 128 с.
20. Тищенко О.Р. Дрібна пластика з зображеннями Бориса і Гліба // Археологія. – К., 1984. – Вип.. 46. – С. 44-56.
21. Тоцька І.Ф. до питання канонізації Бориса і Гліба // Могилянські читання. Збірник наукових праць. – К., 2008. – С. 169-174.
22. Фіглевський М., Мironюк І. Скит Манявський. – Івано-Франківськ, 2008. – 68 с.
23. Фіголь М. Мистецтво стародавнього Галича. – К.: Мистецтво, 1997. – 224 с.
24. Фіголь М., Фіголь О. Історія Галича в пам'ятках мистецтва. – Львів: світ, 1999. – 185 с.
25. Ягодінська М. Нові культові речі з давньоруських пам'яток Західного поділля // Старожитності Верхнього Придністров'я. – К.: Стило, 2008. – С. 175-195.

### Summary

**Kovalev Igor**

### **Spread of Boris and Gleb in the Galicia-Volyn Rus XI-XIII century.**

The article deals with the spread of the cult of Boris and Gleb, and especially his expression, in particular encolpyon, churches, dedicated to Boris and Gleb.

*Keywords: cult, encolpyon, church excavations.*

## **Олександр Кожоланко,**

**кандидат історичних наук, викладач кафедри етнології, античної та середньовічної історії Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича**

## **ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ РІДНОЇ ВІРИ У 60–90-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ**

Досліджено відродження Української Рідної Віри та її поширення у 60–90-х рр. ХХ століття. Показано роль в організації руху за відродження УРВ етнографа і філософа Володимира Шаяна.

*Ключові слова: віра, громада, молитва, язичництво, національна свідомість, обряд, культові місця.*

Серед новітніх релігійних течій середини ХХ століття, які в релігієзнавстві отримали назву неорелігій, значиться і Українська Рідна Віра, хоча прибічники УРВ не вважають її новим напрямом, а релігією, яка існувала в давні часи, потім була втрачена, а у ХХ ст. знову відновлена. Вона представлена рухом Відродження Української Рідної Віри як традиційно української конфесії, що її започаткував професор Володимир Шаян у 1934 році. Віровчення Рідної Віри викладено в праці В. Шаяна «Велесова Книга», збірнику праць Володимира Шаяна «Віра предків наших», «Волховику», «Православії» [13, с. 15] та ін.

Основні засади язичницької віри – УРВ подано в праці Володимира Шаяна «Віра предків наших», яка побачила світ уже після смерті автора завдяки його учням і стала священною для рідновірів [12, с. 283]. У книзі представлено переклад з давньослов'янської «Слова о поході Ігоря» [15, с. 317–337], аналіз творчості Тараса Шевченка, Григорія Сковороди, Івана Франка, Лесі Українки та Олега Ольжича [15, с. 496–748]. Крім того, дається ґрунтовний переклад і науковий аналіз «Велесової Книги» [15, с. 38–47].

Володимир Шаян, перебуваючи в Карпатах на горі Гретіх у товаристві гуцульських легінів у 1934 році, «...відчув глибинний зміст фольклору і рішив відродити староукраїнську віру в Лицарський Орден». Пізніше ця ідея здобула в нього ширше застосування у формуванні основ УРВ, що В. Шаян називав «Панарійським ренесансом» [15, с. 68, 79].

Головною метою життя проф. В. Шаяна був Лицарський орден. З його «Листів до друзів», які він розсилав у 1968–1974 рр., відомо, що 5 листопада 1943 року він організував перший «Орден лицарів Бога-Сонця» у Львові, який був релігійно-політичною формацією. Усі члени склали йому лицарську присягу. Тим лицарям, що не бажали евакуюватися в Західну Європу, він дав наказ стати в ряди Української Повстанської Армії [15, с. 317–337]. У Літописі УПА зазначено: «...повстанська група ім. Перуна між селами Грабине і Підзвіринець, Комарнянського району, відбила 4.IX.1944 р. заарештованих із села Повергів...» [10, с. 173]. Очевидно, в цій групі воювали й Лицарі Сонця Володимира Шаяна, бо хто ж інший назвав би свій відділ ім. Перуна?! Проте це лише припущення, оскільки інформації про склад членів цієї групи не збереглося. Але можна також припустити, що Орден лицарів Бога-Сонця був створений раніше, ніж у 1943 році, оскільки В. Шаян ще до того видав збірку віршів «Орден Бога Сонця», яку присвятив річниці смерті «...Великого Рицаря Ордену Бога Сонця...» [16, с. 5] О. Новаківського. Ця збірка вийшла у Львові, проте у ній, на жаль, не зазначено року видання. Однак В. Шаян подарував цю збірку докторові В. Сімовичу з власним автографом, під яким зазначив число 21 квітня 1939 р. [16, с. 3]. Сьогодні ця збірка зберігається у відділі рідкісної книги Наукової бібліотеки Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича.

В Аугсбурзі (Німеччина) проф. В. Шаян організував другу фалангу Ордену лицарів Бога-Сонця, члени якої під час розселення з таборів Д.П. (дісплейст персонс) роз'їхались у різні заморські країни. Відповідно, Орден у Європі перестав існувати [9, с. 29].

В «Листі до друзів» з датою 20 серпня 1969 року В. Шаян писав: «В періоді авісбурзьким час вимагав моєї дії, а перш за все оборони загрожених примусовою репатріацією українців... І тут в авісбурзьким періоді із групи молодих людей я

створив другу фалангу лицарів «Ордену Бога Сонця». Було їх дванадцять, що дістали орденський вишкіл і склали орденську присягу. Спочатку план «Ордену» був такий: лицарі поїдуть разом окремою групою до Америки і там створять економічну базу для осередку «Ордену». Вони зобов'язалися складати десятину від своїх заробітків на централю. «Майно» Ордену було б спільною власністю усіх лицарів, що на нього складалися...» [14, с. 31]. Проте ніхто з них так і не вислав грошей на розвиток централі, і друга фаланга Ордену лицарів Бога-Сонця з плином часу розпалася [14, с. 31].

Досить цікавою є історія видання священної книги рідновірців «Віра предків наших». Видана вона була, як уже зазначалося, після смерті В. Шаяна у 1986 році на кошти колишнього соратника Шаяна, проповідника Рідної Віри Славина Яворського (Стефана Ігнатовича-Яворського). Спонсорський внесок проповідника Славина становив 14 500 доларів. Можливо, це були всі його заощадження, оскільки відомо, що С. Яворський не був багатою людиною [9, с. 30].

У своїх творах В. Шаян підходить до розгляду проблеми української віри, її аналізу з наукової точки зору, спираючись на документи і праці відомих науковців. Зокрема, у праці «Проблема української віри» [17, с. 17] він настільки глибоко робить аналіз і переосмислення прийняття християнства, що ставить під сумнів доцільність такого прийняття і корисність для української культури.

Перша громада Української Рідної Віри була зареєстрована в Канаді 1981 року серед української діаспори. Її тоді очолював старший проповідник Мирослав Ситник. Громада створила свою Святиню Дажбожу в Гамільтоні для поклоніння всім українським богам [7, с. 100]. Отже, організаційний центр Української Рідної Віри розташовувався в Канаді у провінції Онтаріо. Його головними управлінськими структурами були Управа Об'єднання Української Рідної Віри (ОУРВ) та канцелярія. Об'єднання видавало щоквартальник «Українське відродження» та твори Володимира Шаяна, Тараса Шевченка, Івана Франка, яких рідновіри вважали божими пророками. Днем відродження Української Рідної Віри вважається 2 серпня – день народження її основоположника В. Шаяна [1, с. 16].

В Україні нині функціонує багато зареєстрованих громад Української Віри: у Харкові – «Святославичі», у Корюківці (Чернігівська обл.) – «Сіверяни», у Клавдієвому (Київська обл.) – «Велесичі», в Запоріжжі – «Берегиня», Чернівцях – «Сяйво» та ін. Київська громада Українських язичників має назву «Православ'я», що пояснюється як «Прав» – «Божественний закон» і «славлення» – «рідновірська богослужба» [12, с. 283]. Рідновірці відкидають можливість об'єднання народів на засадах єдиної держави, релігії чи знищення національних відмінностей. Вони вважають, що збереження етнічного розмаїття світу є єдиним справжнім порятунком людства, бо в єдності різноманітного твориться гармонія Всесвіту [8, с. 10].

У центрі вчення, виробленого В. Шаяном на основі стародавніх вірувань праукраїнців, є Дажбог, віра предків безпосередньо пов'язується з українською національною ідеєю в найширшому її розумінні та є невід'ємним атрибутом нації. «Існує й існувала Українська Віра так давно, як давно ми усвідомлювали собі цю Віру, – зазначав В. Шаян. – Вона мала і має свої власні цінності і мудрість. Вона існує так, як існує Українська мова, а найважливіше – Українська Нація та її дух в історії» [1, с. 16].

Рідновіри відроджують звичаї, обряди, віру своїх предків, формують духовність. Вони визнають різних прадавніх українських богів. Світоглядні засади складаються з трьох сфер буття – Права, Ява і Нава. Права – універсальний космічний закон, за яким живе Всесвіт. Світ Яви – світ живих людей. Світ Нави – підземні глибини буття (світ предків). Ця триєдність буття відображена в символічній ідеї священного Дерева Життя, що його корінь – це Нава, стовбур і гілки – Ява, а крони і листя священного Дерева є житлом володарів вищого світу – світу Прави – світу богів, які керують Всесвітом, та героїв, які загинули за свій народ і відійшли до Сварога (неба), щоб отримати нове втілення [7, с. 101–102].

Максимально зберігаючи прадавню українську обрядовість, Рідна Віра виробляє сучасне теологічне вчення, спрямоване на вдосконалення людської особистості, піднесення її національної свідомості. Рідновіри мають свій святковий календар, який називають Коло Свароже. Вони вважають, що праукраїнський бог Зодіаку – Сварог крутить свої Сварожі Кола (роки) над нашою Трипільською Україною вже більше ніж 7,5 тисячі років. Офіційно рідновірці починають рік зі свята народження богині Дани (1–2 січня), яка є жіночим початком Всесвіту, покровителькою води, тому свято називається ще Водохрест [13, с. 16]. Головне свято Перуна вони святкують з 15 до 20 липня [13, с. 15].

Переважно більшість релігійних свят проводять рідновірці на природі, в лісі, у горах, іноді у парках і скверах, куди долучаються мешканці сіл і міст, наприклад, у Києві Купальське свято на Шулявці, Свято Світовида на Софійському майдані [6, с. 27]. В обрядовості ними, як правило, вживаються автентичні язичницькі молитви і співи [2, с. 56].

Добро і зло рідновіри розглядають як нерозривну єдність, що є відмінним від світових релігій. Вони не ставлять перед собою проблему боротьби чорного з білим, вважаючи, що саме існування обох начал породжує гармонію Всесвіту. Душу розглядають як безсмертя, а тіло як одяг для душі [7, с. 103–104].

Прибічники Української Рідної Віри вінчаються біля священних дерев. Вони пояснюють це тим, що Дерево Життя символізує початок Світу і народження нової родини. Обряд вінчання біля Дерева Життя ніби повертає молодих до початку Творення Всесвіту, де молодий ототожнюється із Сварогом, а молода – з Матінкою Землею.

Влітку 2000 року в Києві рідновірське весілля справили Вогнедана Ралко і Святогор Борисюк. Молоді були вбрані в національний український одяг, перед вінчанням молилися до богів – Рода і Рожаниць, щоби боги благословили їхній шлюб). Як пошертву, пили священний напій, що зветься медом (мед з настоями трав), і посипали зерно на жертвник Предків (біля Національного музею історії м. Києва). Далі молоді обійшли навколо жертовника, поклали квіти, підійшли до статуй богів, які стоять навколо музею, кланялися кожному, складаючи свої молитви.

Біля священної Липи молодих зустрічала Волхвіня і запалювала весільні свічки [4, с. 24–25]. Далі обряд весілля багато в чому подібний до звичайного українського громадянського (весільний обід, обдаровування наречених гостями тощо).

Також слід зазначити, що в Києві, на Софіївській вулиці рідновіри мають свою школу-лекторій з історії українського богословства та історії Рідної Віри. Об'єднання Рідновірів України було запрошене до участі в роботі Світового конгресу етнічних релігій [13, с. 15], що засвідчує їх визнання у світі.

Школа Рідної Віри проводить свої заняття щомісячно, кожного останнього четверга. Тут читають лекції такі відомі представники наукового світу, як доктор філософських наук Галина Лозко та етнограф Анатолій Богород. Рідну Віру проповідують також язичницький фольклорний гурт «Коло Свароже» та співак язичницьких пісень Вогнедар Шапошник. Видають українські рідновіри свій часопис «Сварог» [3, с. 25]. Українські рідновіри здійснюють широку програму з історії та етнокультури нашого народу під назвою «Українська імперія в Інтернеті». До програми ввійшло понад сто культурологічних, мистецьких, народознавчих, релігійнознавчих та персональних сайтів науковців, митців, народних умільців. Засновником програми є Волхвиня Зореслава, а веб-сторінку створив Анатолій Богород [3, с. 19].

Перший Всеукраїнський собор Рідної Віри відбувся у Києві 24–25 серпня 1998 року. Він започаткував утворення Об'єднання Рідновірів України з центром у м. Києві [13, с. 15].

З нагоди 10-ї річниці проголошення Незалежності України 23–24 серпня 2001 року був проведений Другий Всеукраїнський собор Рідної Віри, метою якого було подальше вироблення Богознавчих і статутних засад Рідної Віри, обговорення проблем свободи совісті та випадків релігійної дискримінації, якої зазнає рідновірська конфесія [11, с. 5].

У 2001 році Громада Українських рідновірів-язичників заснувала свою нагороду – срібний орден Святослава Хороброго. Саме цей князь був останнім правителем, який відстоював язичництво. Засновано також орден Матері-Слави і медаль «За рідну віру» [3, с. 15].

До кінця 2001 року рідновірці не мали своїх храмів. Священними місцями Української Віри були історичні розкопки давніх храмів, автентичні статуї богів [7, с. 105]. Перший храм громади «Рідної Віри» збудовано у Вінниці. Це перша культова споруда язичників в Україні [3, с. 19].

Рідновірські громади ґрунтуються в основному навколо Київської громади «Православ'я» та релігійного центру Об'єднання релігійних громад Рідновірів України (ОРУ), духовним провідником якого є доктор філософських наук Галина Лозко (Волхвиня Зореслава).

Українські язичники основоположником руху за відродження Рідної Віри вважають Володимира Шаяна. ОРУ в Україні займається не тільки розвитком філософсько-релігійної основи віровчення рідновірів, а й проводить практичну роботу. Створюються в різних містах громади (Харків, Львів, Чернігів, Миколаїв, Запоріжжя, Кам'янець-Подільський, Полтава, Чернівці, Жовті Води, Лубни, Тернопіль, Рівне та ін.). Відроджуються і впроваджуються в життя народні традиції, ведеться підготовка і випуск молитовників, збірників обрядів, вироблення канонів і моральних засад, підготовка священиків Рідної Віри.

Віровчення українських рідновірів ґрунтується на Символі Віри, який складається з чотирьох правил віровизнання та кінцевого гасла. У Символі Віри проголошується віра в усіх українських Богів, єдиних у Сварозі, їхня вічність і незнищенність, триєдність світів Права, Ява і Нава (Богів, людей і предків), про божественність народження нашого народу (Дажбожих онуків), про вічне життя і перевтілення душ.

«Наша Віра правдива, бо Право славимо!» – кінцеве гасло рідновірів. Воно означає природовідповідність Рідної Віри життю свого народу, де Право – є символом

божественного закону, правди, праведності, справедливості. Символ Віри затверджений Першим Всеукраїнським Собором Рідної Віри 25 серпня 1998 року [5, с. 404].

Отже, як релігійний напрям Рідна Віра українців була відроджена у світі та Україні в другій половині ХХ століття. Символами Віри є чотири правила віровизнання (віра в усіх українських Богів під зверхністю Сварога та їх вічність, триєдність світів Права, Ява і Нава у прояві Богів, людей і предків, божественність народження українців, вічне життя з перевтіленням душ). Теоретично та організаційно це відродження відбулося завдяки діяльності українського філософа, етнолога, мовознавця Володимира Шаяна.

1. Бондаренко В., Карашук М. «Дажбоже наш, ми вірнії внуки твої...» // Людина і світ. – 1991. – №7
2. Дудар Н., Филипович Л. Нові релігійні течії: український контекст. – К.: Наукова думка, 2000.
3. Етнічні релігії // Релігійна панорама.
4. Лозко Г. Вінчання за звичаєм предків // Сварог. – 2001. – № 11–12.
5. Лозко Г. Пробуджена Енея. Європейський етнорелігійний ренесанс.
6. Лозко Г. Рідна Віра // Дивослово. – 1996. – № 5–6.
7. Лозко Г. Українська віра (українське язичництво) – етнічна релігія українців // Релігійна панорама. – 2001. – № 8–9.
8. Лозко Г. Що означає слово «язичництво» // Україна і світ. – 1999. – 13–19 січня.
9. Мурович Л. Передмова до книги Володимира Шаяна «Віра предків наших» // Український світ. – 1994. – № 1–2.
10. Панасенко А. Боротьба українського народу з другою більшовицькою окупацією // Літопис УПА. – Т. 8. – Торонто, 1980.
11. Повідомлення Священної Ради ОРУ // Сварог. – 2001. – № 11–12.
12. Релігієзнавчий словник / За ред. А. Колодного і Б. Лозовика. – К.: Четверта хвиля, 1996.
13. Релігійне життя України // Релігійна панорама. – 2000. – № 1–2.
14. Русич М. Дещо із життєпису Володимира // Український світ. – 1994. – № 1–2. – Харків, 2006.
15. Шаян В. Віра предків наших. – Гамільтон, 1987.
16. Шаян В. Українська символіка. – Гамільтон, 1990.
17. Шаян В. Проблема української віри // Український світ. – 1994. – № 1–2.

## SUMMARY

**Olexandr Kojoliansko**

### REVIVAL OF UKRAINIAN FOLK FAITH IN THE 60<sup>TH</sup> -90<sup>TH</sup> OF THE 20<sup>TH</sup> CENTURY.

The article investigates the revival of Ukrainian folk faith (UFF) and its spreading in the 60<sup>th</sup>-90<sup>th</sup> of the 20<sup>th</sup> century. The role of the ethnographer and philosopher Volodymyr Shayan in the organization of UFF revival movement is shown.

*Key words: faith, community, prayer, paganism, sense of national identity, rite, ritual locations.*